

Η ποίηση της βενετσιάνικης Κρήτης (του Βαγγέλη Χατζηβασιλείου)

oanagnostis.gr/i-poiisi-tis-venetsianikis-kritis-toy-vaggeli-chatzivasileioy/

June 15, 2020

0
557

του Βαγγέλη Χατζηβασιλείου

Το εκδοτικό έργο είναι εντυπωσιακό: 1500 σελίδες, μοιρασμένες σε δύο τόμους, της κρητικής ποίησης από τον 14^ο μέχρι τον 17^ο αιώνα. Ο πρώτος τόμος καλύπτει την ποιητική παραγωγή κατά την προπαρασκευαστική της φάση, περίπου μέχρι το 1580, ενώ ο δεύτερος παρουσιάζει τα χρόνια της ακμής και του θριάμβου, την εποχή κατά τη διάρκεια της οποίας η κρητική ποίηση αρθρώνει ένα σώμα λόγου τόσο ισχυρό ώστε να διαχυθεί αργότερα (όταν όλα θα έχουν τελειώσει για την Κρήτη) στα Επτάνησα. Μιλώ για την ανθολογία *Η κρητική ποίηση στα χρόνια της Αναγέννησης (14ος-17ος αι.)*, που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (MIET), σε επιμέλεια του Στέφανου Κακλαμάνη, καθηγητή Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και ακάματου ερευνητή της δημώδους υστεροβυζαντινής και μεταβυζαντινής λογοτεχνίας.

Ξεφυλλίζω ξανά και ξανά, σταθμεύοντας κάθε φορά κάπου αλλού, τους δύο τόμους της ανθολογίας ενώ μόλις πριν από μερικές ημέρες τέλειωσα με το διάβασμα της εισαγωγής του Κακλαμάνη, που φιλοξενείται σε ξεχωριστό τόμο, κατά τι μόνο λιγότερο ογκώδη από τους τόμους της ανθολογίας. Δεν θέλω (και δεν μπορώ) να μείνω σε γραμματολογικές λεπτομέρειες. Εκείνο που πρωτίστως με ενδιαφέρει είναι να φανεί το ιστορικό και το

ερμηνευτικό σχήμα που υιοθετεί ο Κακλαμάνης – σχήμα το οποίο σίγουρα μας πηγαίνει πολύ πιο πέρα από τα όρια που έχουν χαράξει οι παλαιότερες ανθολογίες των Μ. Ι. Μανούσακα, Στυλιανού Αλεξίου και Λίνου Πολίτη, χάρη τόσο στα νεότερα ευρήματα των αρχείων και των βιβλιοθηκών της Βενετίας όσο και στις μελέτες οι οποίες έχουν προκύψει από αυτά.

Η εισαγωγή του Κακλαμάνη δεν περιορίζεται στη λογοτεχνία της περιόδου, σπεύδει, αντιθέτως, να την εντάξει, και αυτό, νομίζω, είναι το πιο καθοριστικό της στοιχείο, στην πολιτική ιστορία και στον πολιτισμό της βενετσιάνικης Κρήτης, που ξεκινάει από τον πρώιμο 13^ο αιώνα και προχωρεί μέχρι βαθιά μέσα στον 17^ο αιώνα. Για να καταλάβουμε το κλίμα, αρκεί να πω ότι ο Κακλαμάνης αποφεύγει συστηματικά να κάνει λόγο για Ενετοκρατία. Αν Βενετοί και Κρητικοί συγκρούονται στα πρώτα στάδια στο πλαίσιο ενός καθεστώτος που προϋποθέτει κάθετες σχέσεις (σχέσεις υποταγής και κυριαρχίας), με τους Κρητικούς να αντιστέκονται στον σιδερένιο νόμο της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας ως θεματοφύλακες της χαμένης βυζαντινής παράδοσης, οι εξελίξεις των επόμενων αιώνων θα φέρουν κοντά τις δύο κοινότητες της μεγαλονήσου (όχι, πάντως, πως εξαιτίας αυτού θα εξαφανιστούν οι κοινωνικές αντιθέσεις και οι ταξικές διαφορές), μεταβάλλοντας την πολιτική ιστορία σε ιστορία των διεθνών σχέσεων: αντί για την εχθρότητα μεταξύ Βενετών και υπερασπιστών της βυζαντινής κληρονομιάς, η ομοψυχία Κρητικών και Βενετσιάνων μπροστά στον οθωμανικό κίνδυνο και η συνακόλουθη εμπλοκή της Ευρώπης υπέρ του κρητοβενετικού πόλου. Και από τις πολιτικές περνάμε πάραυτα στις πολιτισμικές οσμώσεις σε όλα τα επίπεδα: από τη νομοθεσία, την αρχιτεκτονική, τη ρυμοτομία, την τυπογραφία, το εμπόριο και τη ναυτοσύνη μέχρι την ποίηση, το θέατρο και γενικότερα τη λογιосύνη. Εδώ θα συναντήσουμε τον Σαχλίκη, τον Ντελλαπόρτα, τον Φαλιέρο, τον Πικατόρο, τον Μπεργαδή, αλλά και τον Κορνάρο, τον Χορτάση, τον Μπουνιαλή, τον Νούμνο, τον Μπέρτο, τον Τρώιλο, καθώς και τους ανώνυμους του *Στάθη* και του *Ζήνωνα*.

Αξίζει μεγάλος έπαινος στον Κακλαμάνη όχι μόνο για τη θηριώδη δουλειά της ανθολόγησης και το εξίσου επίμοχθο έργο του υπομνηματισμού της (βιοεργογραφικά, πραγματολογικά, ερμηνευτικά και κριτικά σχόλια, βιβλιογραφικά σημειώματα, γλωσσάρι και ευρετήρια), αλλά και για τη φροντίδα και την έγνοια του να σκιαγραφήσει και να διαγράψει εξαντλητικά την πορεία μιας δίδυμης πολιτικής ταυτότητας και ενός διφυούς πολιτισμού με πολλαπλές απολήξεις. Δεν βλέπουμε συχνά τέτοιες δουλειές.